

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Πρὸς λιθόγοντον τῆς πόλεως Κερκύρας τὸ μέρος, τὸ συνορίζον μετὰ τῶν ἀρχαίων καὶ πτωσιν ἀπειλούντων Βενετικῶν ἰχυρωμάτων, ἄτινα κείνται παρὰ τῇ Βασιλικῇ πύλῃ (Porta Reale) καὶ τῇ ὁδῷ Σχυλεμβουργίου, διήκον δὲ μέχρι τῆς ὁδοῦ Παλαιολόγου, ἐν οὐ μικρᾷ ἀποστάσει τῆς ἐν Σηλαιᾷ πύλης, ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην ἐβραϊκὴν συνοικίαν, ἐν ἣ ἀπὸ δύο ἡδὴ αἰῶνων συνοικοῦσιν οἱ ἐν Κερκύρᾳ προσβεύοντες τὸ ἰουδαϊκὸν θρησκεισμα. Ἡ συνοικία αὕτη, τὸ πεμπτημόριον οὐσα τῆς ὅλης πόλεως Κερκύρας, ἔχει πληθυσμὸν πεντακισχιλίων ἀνθρώπων, οἵτινες, μόλις καὶ μετὰ βίας χωροῦντες ἐν τῷ πρώτῳ ὠρισμένῳ αὐτοῖς πρὸς κατοικίαν χώρῳ, ἐκτείνονται ὁσημέραι εἰς τὰς γειτονεούσας συνοικίας. Ἡ ὄψις τῶν πολυορόφων, πετυκνωμένων καὶ ἀρχαϊκῶν οἰκιῶν, αἱ μακρὰ καὶ στεναὶ ὁδοί, διασταυρούμεναι ὑπὸ στενοτέρων ἄλλων, ἐν αἷς ὁ ἀήρ εἰσπνέεται βαρὺς καὶ νοσώδης, ἡ ξενοπρεπὴς τῶν κατοίκων μορφή, καὶ μάλιστα τῶν γυναικῶν, ὧν αἱ μὲν, μικρόσωμοι, μελάγχροες καὶ ἐλίωπες, ἀναπολοῦσι τὰς φλογεράς ἄμμους τῆς ἐρήμου, ἐν ἣ διέτριψαν οἱ πατέρες αὐτῶν, αἱ δὲ, λευκαί, σφηκώδεις καὶ ὑγρόφθαλμοι, μαρτυροῦσιν εὐγενεστέραν καταγωγὴν καὶ ἀβροτέραν διαίταν, ἢ παράδοξος τῶν κατοίκων γλῶσσα, ἣς ποιοῦνται χρῆσιν πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενοι, διεγείρουσιν ἐξ ἀνάγκης τὴν περιέργειαν τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν συνοικίαν ταύτην, οἵτινες ἀπορῶντες ἐρωτῶσι: πῶς εὐρέθη τῶν ξένων τούτων ἡ ὁμάς ἐν τῷ μέσῳ χώρας ἐλληνικῆς, πότε καὶ πόθεν ἦλθον, τίς ἡ διάλεκτος αὐτῶν. τίνες αἱ τύχαι τῶν δυσμοίρων τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες φέρουσιν ἔτι τὰ ἴχνη προγενεστέρως ταπεινώσεως καὶ ἀνισότητος, ἧτις ἤρθη μόλις ἐπ' ἐσχάτων.

Τῶν ἀποριῶν τούτων ἡ ἐπίλυσις ὅσον σπουδαία καὶ περίεργος, τοσοῦτον εἶναι καὶ δυσχερῆς· ὅθεν οὐδὲν τὸ παράδοξον ἐάν περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἑβραίων πολλὰ καὶ ψευδῆ οὐ μόνον ἐρῶσθησαν καὶ ἐγράψωσαν, ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ χεῖρον, καὶ ἐπιστεῦθησαν καὶ ἐπανελήθησαν. Τὰ στενὰ τῆς παρούσης πραγματείας ὄρια δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν λεπτολόγον ἐξέτασιν καὶ τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον τῶν ἐσφαλμένων περὶ Ἑβραίων δοθεισῶν πληροφοριῶν, ἀλλ' ἡ ἀναίρεσις μιᾶς καὶ

μόνης ἐκ τῶν πολλῶν περὶ Ἑβραίων ἡμαρτημένων βεβαιώσεων θέλει ἀρκέσῃ, ὅπως ἀποδείξῃ ἐπὶ τίνων σφαλερῶν βάσεων οἰκοδομοῦσι τινες τῶν ἀξιούτων νὰ συγγράψωσι σπουδαίαν δῆθεν ἱστορίαν. Διεξερχόμενοι πρὸ πολλοῦ ἡδὴ χρόνου γαλλικὸν περιοδικὸν ἐν Παρισίοις ὑπὸ Ἑβραίων ἐκδιδόμενον, οὐ τὸ ὄνομα οὔτε διὰ μνήμης ἔχομεν, οὔτ' ἐφροντίσαμεν νὰ σημειώσωμεν, ἐνετύχομεν καὶ ἱστορικῆ διατριβῆ, ἐν ἣ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐγένετο λόγος περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ Ἑβραίων ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ ἀγαθὸς ἀρθρογράφος ἀνέφερε μετὰ τινος ἐθνικῆς φιλαυτίας τὴν ἐπὶ Ῥωμαίων μεγάλην τῶν Ἑβραίων πληθὺν ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου καὶ ἔχαιρε διηγούμενος τὰ ἐξαιρετικὰ προνόμια, ἃ παρεχώρησεν αὐτοῖς Μάρκος ὁ Ἀγρίππας, χαριζόμενος τῷ φίλῳ καὶ ξένῳ αὐτοῦ Ἡρόδῳ· εἰς ἀπόδειξιν δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων παρέπεμπεν εἰς συγγραφεᾶ γνωστὸν καὶ ἀξιοπίστον, εἰς τὸν ἐπίσης Ἑβραῖον Φλάβιον τὸν Ἰώσηπον (1). Ἀπορήσαντες τίνι ποτὲ τρόπῳ μαρτυρία τοσοῦτον σπουδαία, ἐξ ἧς ἀπεδεικνύετο ὅτι ὁ εἰς Κερκυραν τῶν Ἑβραίων ἀποικισμὸς ἀνέρχεται εἰς χρόνους ἀρχαιοτάτους, διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν ἐμβροθῶς μέχρι τοῦδε ἀσχοληθέντων καὶ συγγραψάντων τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου, ἀνεζητήσαμεν, ὡς εἰκός, ἐν τῇ Ἰουδαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ τοῦ Φλαβίου τὸ ὑπὸ τοῦ ἀρθρογράφου ὑποδεικνύμενον χωρίον· ἀλλ' ἄνθρωκος ὁ θησαυρὸς, διότι καὶ μὲν ὁ Φλάβιος ποιεῖται αὐτόθι μνείαν περὶ Ἑβραίων καὶ περὶ προνομίων αὐτοῖς παρεχωρηθέντων, ἀλλ' οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου μνημονευόμενοι εἶναι οὐχὶ οἱ κατοικοῦντες τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου, ἀλλ' οἱ κατοικοῦντες τὴν Ἰωρίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ παρανόησις τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου εἶναι τοσοῦτον καταφανής, τὸ γεωγραφικὸν ἁμάρτημα τοσοῦτον πρόδηλον, ὥστε ἡ βεβαιώσις τοῦ ἀγαθοῦ Ἰσραηλίου, ἀνίσχυρος οὐσα, ἀφ' ἐαυτῆς καταρρέει· καὶ ὁμας εὐρέθησαν εὐπιστοὶ τινες ἄνδρες, οἵτινες ἐλάλησαν περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑβραίων ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ

(1) Ἀρχαιολ. 17' 2.

ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὡς περὶ βεβαίου γεγονότος, καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπέδωκαν τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, ὧν μνεία γίνεται ἐν τοῖς ἑβραϊκοῖς ἐγγράφοις τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος.

Ὅτι ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατοικισμένοι, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Ὅτι ὅμως ὁ εἰς Κέρκυραν ἀποικισμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι προγενέστερος τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἔχομεν περὶ τούτου μαρτυρίαν βεβαίαν καὶ ἀναμφίλεκτον. Ὁ Ῥαββῖνος Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλης τῆς Ἰσπανίας, ὅστις μετέβη κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἵνα ἐπισκεφθῆ τὰς διαφόρους ἐκεῖ ὑπαρχούσας συναγωγὰς καὶ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἑαυτοῦ ὁμοθρήσκων, διηγεῖται ὅτι εὗρε μέγα πλῆθος Ἑβραίων ἐν Ἑλλάδι. Ὁ δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπισκεφθεὶς ὡσαύτως τὴν Ἑλλάδα Ῥαββῖνος Πεταχίας ἐκ Regensburg βεβαίωσεν ὅτι τοσαῦτα ἦσαν αἱ ἰουδαϊκὰ κοινότητες ἐν τῇ χώρᾳ, ὥστε ὁλόκληρος ἡ Παλαιστίνη δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἅπαντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι κατοικοῦντας Ἑβραίους (2). Καὶ ὅμως ἐν ᾧ ὁ Βενιαμὴν εὗρεν ἐν Ἄρτῃ μὲν ἑκατὸν Ἑβραίους, ἐν Πάτρασι δὲ πεντήκοντα, ἐν Ναυπάκτῳ ἑκατὸν, ἐν Κρίσση διακοσίους, ζῶντας ἀπὸ τῆς γεωργίας, ἐν Κορίνθῳ περὶ τοὺς τριακοσίους, ἐν Θήβαις δισχιλίους, οἵτινες ἦσαν οἱ κάλλιστοι τῆς Ἑλλάδος μεταξουργοὶ καὶ πορφυροβάφοι, ἐν Εὐβοίᾳ διακοσίους, ὁ αὐτὸς περιηγητὴς δὲν εὗρεν ἐν Κερκύρᾳ εἰμὴ ἓνα καὶ μόνον ὄνοματι Ἰωσήφ, βαφέα τὴν τέχνην (3). Ὅτε ὁ Βενιαμὴν ἐπισκέφθη τὴν Κέρκυραν, ἡ νῆσος διετέλει οὕσα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ῥογερίου, ὅστις ἐγένετο κύριος τῆς Κερκύρας ἐν ἔτει 1147 τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐν αὐτῇ Γυμνῶν, ἀνδρῶν τοῦ συρφετώδους ὄχλου, ἐτέρων sans-culottes τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἀλλ' ἔμελλε πρὸ τῆς λήξεως τοῦ 1149 νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν νόμιμον αὐτῆς δεσπότην, τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν. Ἐν τῇ ἐπομένῃ δὲ ΙΙ' ἑκατονταετηρίδι, ὅτε τῆς νήσου τὴν κατοχὴν ἔλαβον οἱ ἐκ Νεαπόλεως Ἀνδραγατοὶ βασιλεῖς, οἱ Ἑβραῖοι φαίνονται ἐν Κερκύρᾳ πολυάριθμοι. Ἐὰν ἦλθον οὗτοι ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῆς Δύσεως ἀγνοοῦμεν. Πιθανωτέρα ὅμως φαίνεται ἡ ἐξ Ἀνατολῆς καταγωγὴ αὐτῶν, μεταβάντων εἰς Κέρκυραν κατ' ἰλίγγον εἴτε χάριν ἐμπορίας, εἴτε πρὸς ἀποφυγὴν δεινότερων καταδιώξεων. Ἡ δ' ἐξ Ἀνατολῆς προέλευσις τῶν πρώτων εἰς Κέρκυραν ἀποικισάντων Ἑβραίων εἰκάζεται ἐκ τε τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἣν καὶ μόνην ἐλάλουν οἱ ἀρχαιοτάτοι

τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἑβραίων, καὶ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς καλουμένης συναγωγῆς, ἥτις καὶ ἀρχαιοτέρα θεωρεῖται καὶ περιλαμβάνει τὰς ἀρχαιοτάτας ἑβραϊκὰς οἰκογενεῖας.

Οὐχὶ ἀνάξιον δεῖ ἴσως νὰ προσθῶμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἐπαξίως διευθύνων τὸ τμήμα τῶν ἐν τῇ Βονδληϊανῇ τῆς Ὁξωνίας Βιβλιοθήκῃ ἀνατολικῶν χειρογράφων κ. R. Neubauer ἀνεκκίνησε τῷ ἡμετέρῳ πολυμαθεστάτῳ φίλῳ καθηγητῇ Σ. Λάμπρῳ, ὅτι τὸ πρῶτον κείμενον πλῆρες ἐν τῇ δημοτικῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἐν πεζογραφίᾳ γνωστὸν μέχρι τοῦδε, εἶναι μετάφρασις εἰς τὴν καθωμιλημένην τῶν βιβλίων τοῦ Ἰωνα πρὸς χρῆσιν τῆς ἐν Κερκύρᾳ Συναγωγῆς· ἡ μετάφρασις δὲ αὕτη, σωζομένη ἐν τῇ Βονδληϊανῇ καὶ γεγραμμένη διὰ χαρακτῆρων ἑβραϊκῶν, ἀνάγεται μὲν ὑπὸ τοῦ κ. Neubauer εἰς τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπομεν δέον ν' ἀναχθῆ ὀρθότερον εἰς τὴν ἐπιούσαν ΙΙ' ἑκατονταετηρίδα (4).

Ἡ ἐν Κερκύρᾳ κατάστασις τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τῶν Ἀνδραγατῶν κυριαρχίας, τούτεστιν ἀπὸ τῆς ΙΙ' μέχρι τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, ἦτο μὲν οἰκτρὰ καὶ ἀξιοδάκρυτος, οὐχὶ ὅμως καὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ὅπου ἡ μισαλλοδοξία κορυφωθείσα ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ταλαιπώρους Ἑβραίους ποινὰς ὑπερβάσας κατὰ τὴν ὠμότητα καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ τῶν τυράννων τῆς Ῥώμης ἐπιβληθέντα ποτὲ τοῖς Χριστιανοῖς φοβερά μαρτύρια. Ἐν ἀδιαλείπτῳ μὲν φόβῳ διατελοῦντες, ἀλλὰ καὶ περίσκεπτοι ὄντες οἱ Ἑβραῖοι τῆς Κερκύρας ἐφρόντιζον νὰ λαμβάνωσι παρὰ τῶν ἐκάστοτε δυναστῶν τῆς νήσου προνομιακὰ διπλώματα, ἵνα κἂν ἐν μέρει μετριάζωσι τὰς ἀείποτε κατ' αὐτῶν ἐνεργοιμένας βιαιοπραγίας καὶ περιφρουρήσωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ μεζίδνων ἐπικινδύνων. Τοιαῦτα ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων διατάγματα ἐξέδωκαν οὐκ ὀλίγα οἱ Τάραντινοὶ ἡγεμόνες, διότι Φίλιππος ὁ ἐκ Τάραντος, αὐθέντης Κερκύρας, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς συζύγου Αἰκατερίνης, ἐπιτίτλου αὐτοκρατορίας Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ οἴκτου πρὸς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ Ἑβραίους ἔγραψεν αὐστηρὸν διάταγμα τῇ 23 Νοεμβρίου 1317, καὶ ἕτερον τῇ 12 Μαρτίου 1324, Ἰνδικτ. Ζ' (5), ὅπως ἀνακουφίσῃ τὰς ἀφορήτους αὐτῶν ταλαιπωρίας. Βραδύτερον δὲ Ῥοβέρτος ὁ ἐκ Τάραντος, ἐπίκληρος τῇ ἀρχῇ τοῦ Φιλίππου, καὶ ἡ τοῦ Ῥοβέρτου χθρὰ Μαρία, ἡ ἐκ Bourbon ἀσκήσασα ἐν Κερκύρᾳ ἐξουσίαν κατὰ τὸ πρῶτον τῆς χθρείας αὐτῆς ἔτος, ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1364 μέχρι μηνὸς Μαρτίου

(2) Ersch und Gruber, Allgem. Enc. Τόμ. 85, σελ. 164.

(3) The itinerary of Rabbi Benjamin of Tudela. Translated and edited by A. Asher. London and Berlin, A. Asher et co. 1840. Τόμ. Α' σ. 45-46.

(4) S. Lambros, Collection de Romans Grecs, Paris, 1880. σ. VIII.

(5) Τοῦ πρώτου μνεία γίνεται ἐν τῷ ὀψιαιτέρῳ τῆς Μαρίας διατάγματι, περὶ οὗ κατωτέρω τὸ ἕτερον δὲ παρετίθετο ὁλόκληρον ἐν νεωτέρῳ διατάγματι Φιλίππου τοῦ Β' (Buchon, Nouvel. Recherches histor. Α' σελ. 408. Mustoxidi, Cose Corciresi. σ. 445).

τοῦ 1365, ἐπεκύρωσαν τὰ τοῦ Φιλίππου ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων διατάγματα (6). Καὶ πάλιν ὁ τοῦ Ῥοβέρτου διάδοχος καὶ ἀδελφός, Φίλιππος ὁ Β', ὁμωνύμως τῷ πατρὶ καλούμενος, διὰ διατάγματος ἐν Τάραντι ἐκδοθέντος τῇ 14 Δεκεμβρίου 1370, Ἰνδικτ. Θ', προσεπάθητε καὶ αὐτὸς, ἀλλ' ἴσως εἰς μάτην, νὰ διαφυλάξῃ τοὺς Ἑβραίους ἀπὸ τῶν συνεχῶν ἐπηρεϊῶν, ἐπικυρώσας τὰ ὑπὸ τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ γενόμενα προγενέστερα διατάγματα (7). Τέλος δὲ Ἰωάννα ἡ ἐξ Ἀθηναίων ἐξέδωκε καὶ αὐτὴ αὐστηρότατα διατάγματα πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ταλαιπωρουμένων Ἑβραίων (8). Τὰ προνομιακὰ ταῦτα ἔγγραφα ἐσώζοντο ἄλλοτε ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Συναγωγῆς, ἀλλ' εἰς ἡμετέραν γνῶσιν περιήλθε τοῦ μὲν ἐν ἔτει 1324 ὑπὸ Φιλίππου ἐκδοθέντος ἔγγραφου μόνον ἀκριβῆς περιλήψις, διασωθεῖσα ὑπὸ τοῦ περικλητοῦ Μουστοξύδου ἐν Ἑλληνομνήμονι, περιέχουσα δὲ κατὰ γράμμα τὰδε (9). «Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑπομνημάτων, τῶν ἐν τῇ Συναγωγῇ τῶν Ἑβραίων τῆς Κερκύρας φυλαττομένων, σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ ἡγεμονίου ἡγεμόνος Φιλίππου. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀπευθυνομένης πρὸς τὰς ἐν Κερκύρᾳ ὑπ' αὐτοῦ τεταγμένας ἀρχάς, λογίζεται ἡμετέρα ἡμετέρα καὶ κληῖδα προστριβομένη ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ αὐτοῦ, τὴν ματαίωσιν ὧσων ἐκεῖνος ὑπὸ φιλανθρωπίας εἶχε διατάξει ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας. Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοῦ διήρπαζον καὶ κλίνας καὶ ἱμάτια καὶ σκεύη καὶ κτήνη τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ναυτολογοῦντες βία συγκατέλεγον αὐτοὺς ἀμίσθους εἰς τὰ πληρώματα τῶν ὀπλιζομένων πολεμικῶν πλοίων κατηνάγκαζον ν' ἀναβαίνωσιν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ νὰ ἐπιτελῶσιν ἔργα ταῖς ἡμέραις τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἄλλων αὐτῶν ἑορτῶν ἐπήγγυον κορμαστράς ἐπὶ τῶν ταφῶν αὐτῶν καὶ τοὺς ἐβιάζον ν' ἀγχινοῦσι καταδίκους, ἔτι δὲ νὰ χειροκοπῶσι καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἄλλας τὰς εἰς τοὺς κακούργους ἐπιβαλλομένας ποινάς. Δι' ὃ ἀποτόμως καὶ ὀριστικῶς διατάττει ὁ Φίλιππος νὰ μὴ ὑπόκνηται οἱ Ἰουδαῖοι εἰς μηδεμίαν μηδενὸς πράγματος χορηγίαν, ἢ εἰς ἐπιτέλεσιν ἔργων, πλὴν ἐπὶ μόνων τῶν περιπτώσεων τῶν ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῶν ἐξ ἔθους ἐπιτετραμμένων, ἐφ' ὧν καὶ παρὰ παντὸς ἄλλου πολίτου ἀπαιτοῦνται τὰ τοιαῦτα νὰ ἄγωσι δὲ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰ σάββατα κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν ἀπαρενοχλήτως.» Ὁλόκληρον δὲ καὶ μόνον περιήλθε μέχρις ἡμῶν τὸ ἀνωτέρω

μνημονευθὲν προνομιακὸν ἔγγραφον Μαρίας τῆς ἐκ Bourbon, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐν ἀρχαίᾳ ἰταλικῇ μεταφράσει, τὸ ἐν Τάραντι ἐκδοθὲν τῇ 6 Μαρτίου 1365, Ἰνδικτ. Γ', καὶ ἐπισταλεν πρὸς Νικόλαον τὸν τοῦ Δονάτου, διοικητὴν Κερκύρας καὶ τοποτηρητὴν τῆς ἐν τῇ πόλει Ἰουδαϊκῆς (Vicaro della giudaica nostra diessu citta di Corfù) (10). Ἐκ τοῦ ἔγγραφου τούτου φαίνεται ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν ἀνεκαθεν ἀπηλλαγμένοι καὶ ἐλεύθεροι βαρῶν, συνεισφορῶν καὶ ἄλλων παντοίων ὑποχρεώσεων, ἐξαιρουμένου τοῦ φόρου τοῦ τελουμένου εἰς τὸν φωτισμὸν τῆς πόλεως Κερκύρας. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα χρόνον ἔπαθον πολλὰς καὶ σωματικὰς καὶ χρηματικὰς ζημίας, ἐφοβοῦντο δὲ μήπως πάθωσιν ἄλλας τοιαύτας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Μαρίας, ἧτις ἐπεκύρωσε τὰ πρῶτα αὐτοῖς παραχωρηθέντα προνόμια καὶ ἐκέλευσε τὸν διοικητὴν τῆς νήσου νὰ τηρῇ ἀπαρασαλεύτως αὐτὰ, καὶ μήτε αὐτὴ νὰ ἐκδιάζῃ, μήτε εἰς ἄλλους νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ ἐκδιάζωσι τοὺς Ἑβραίους, μηδὲ νὰ κατοποιῇ αὐτοὺς εἰς τε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Μετὰ τούτων ταλαιπωρίας καὶ πιέσεις παρήγορον βεβαίως εἶναι νὰ μάθωμεν ἐκ τινῶν Ἀθηναϊκῶν διπλωμάτων ἀνευρεθέντων ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἀρχεῖῳ τῆς Νεαπόλεως, ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Γ', τοῦ ἐκ Δυρραχίου, βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις ἐξελάσας ἐκ Κερκύρας τοὺς Ναυκραίους ἐγένετο κύριος τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ 1382 μέχρι τοῦ 1386 καὶ ἀπένειμε δαψιλῆ προνόμια τοῖς Κερκυραίοις. οἱ Ἑβραῖοι οὐχὶ σπανίως μετείχον τῶν προσβειῶν, ἄς τὸ κοινὸν τῆς Κερκύρας ἀπέστελλεν ἐνίοτε εἰς Νεάπολιν εἴτε πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παλαιῶν, εἴτε πρὸς ἐπίτευξιν τῶν προνομίων (11).

Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἡ κυριαρχία τῶν Ἀθηναίων ἐν Κερκύρᾳ ἐμελλε νὰ ἐκλείψῃ. Οἱ Βενετοί, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐποφθαλμιῶντες πρὸς τὴν Κέρκυραν, ἧς ἀντεποιῶντο δυνάμει τῆς συνολογηθείσης ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων συνθήκης, κατόρθωσαν νὰ λάβωσι τῆς νήσου τὴν κατοχὴν ἐν ἔτει 1386, τῇ ἐκουσίᾳ παραδόσει τῶν κατοίκων, οἵτινες ἀνάγκην ἔχοντες ἰσχυρὰς προστασίας, ἔπεμψαν πληρεξουσίου εἰς Βενετίαν, ἵνα δηλώσωσιν ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ὑποβληθῶσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς μεγαλοδυνάμου καὶ θαλασσοκράτορος ἐκείνης πολιτείας. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς γενομένης ὑπὸ τῶν Κερκυραίων ἐκουσίας ταύτης παραδόσεως εἰς τὴν Βενετίαν, οἱ Ἑβραῖοι οὐ μόνον ἀνεγνωρίζοντο ὡς πολῖται

(6) Ἡ ἐπίκυρωσις τοῦ Ῥοβέρτου εὐρίσκεται ἐν τῷ ἀνωτέρω (5) διατάγματι Φιλίππου τοῦ Β' C Buchon, αὐτ. σελ. 410. Mustoxidi, αὐτ. σ. 447. περὶ δὲ τοῦ διατάγματος τῆς Μαρίας ὅρα παρακατωῦν.

(7) Buchon, αὐτ. σ. 413. Mustoxidi, αὐτ. σ. 449.

(8) Mustoxidi, αὐτ. σ. 450.

(9) Ἑλληνομν. σ. 486.

(10) Stampa dell' Università degli Ebrei. Δὲν ἐλάμβοντο ὑπ' ἑμῶν τὰ ὑπὸ Ε. Λούνηζι λεγόμενα περὶ Ἑβραίων ἐπὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν χρόνων, διότι εἶναι προφανὸς ἡμαρτημένα χρονολογικῶς (Condiz. politica delle Isole Jonie sotto il dominio Veneto σ. 455-456).

(11) Reg. Ang. Karolus III, 1382-1383 No 359.

τῆς νήσου καὶ ἀπετέλουν ἴδιον, ὡς λέγουσι, πολιτικὸν σῶμα, ἀλλὰ καὶ οὐκ ὀλίγον βεβαίως ἠδύνατο ἐν τῇ νήσῳ, διότι ἐκ τῶν ἐξ τότε πεμφθέντων εἰς Βενετιανὰ πρεσβευτῶν ὁ εἰς ἦτο Ἑβραῖος, Δαβὶδ ὁ Σέμος, ἐξ ἐπισήμου εβραϊκοῦ οἴκου μέχρι τοῦ νῦν σωζομένου ἐν Κερκύρα. Τοῦ Ἑβραίου τούτου ἡ ἀποστολὴ οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀντίρρησην, ὡς μαρτυρομένη ἐξ ἐπισήμων τῆς Βενετίας ἐγγράφων (12), ἀλλ' ὅμως Ἀνδρέας ὁ Μαρμαράς, εὐπατρίδης Κερκυραῖος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ γνωστὸς γενόμενος διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰταλιστὶ συγγραφείσαν ἱστορίαν τῆς Κερκύρας ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων, φερόμενος ὑπὸ μίσους ἀσπόνδου κατὰ τῶν Ἑβραίων, καθ' ὧν λάβρος ἐπιτίθεται πολλαχού τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, καίτοι ἀναφέρων τῶν λοιπῶν πρέσβειων τὰ ὀνόματα, παρασιωπᾷ παντάπαι τὸ τοῦ Ἑβραίου πρεσβευτοῦ. Καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον ἐὰν ἐπραξε τοῦτο ὁ φληνάφος Μαρμαράς, ὅστις τοῦ μυθολάστου ἐζήλωσε μᾶλλον τὸ ὄνομα ἢ τὸ τοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλὰ καὶ Ἀντώνιος ὁ Ροδόσταμος, δόκιμος ποιητὴς καὶ φιλόλογος Κερκυραῖος, τελευτήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ καταλιπὼν ἀνέκδοτον ἱστορίαν τῆς Κερκύρας οὐχὶ λόγου ἀναξίαν, ἀναφέρει μὲν τοῦ Σέμου τὴν ἀποστολὴν ὡς ἐκ παραδόσεως λεγομένην, ἀλλὰ ὑπὸ φυλετικῶν προλήψεων παρασυρόμενος ἀποροίπτει αὐτὴν ὡς πίστει ἀναξίαν (13). Ἴσως δὲ τῇ μεσιτεῖα τοῦ μέγα ἔχοντος ἀξίωμα Δαβὶδ τοῦ Σέμου, ὅστις βεβαίως ἐκήδετο περὶ τῶν ἰδίων ὁμοθηρίων, ἡ Σύγκλητος τῆς Βενετίας μικρὸν μετὰ τὴν γενομένην παράδοσιν, ὅ ἐστι τῇ 22 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1387, ἐξέδωκε θέσπισμα, ἐν ᾧ ὁμολογοῦσα ὅτι ἐπὶ πολλῶν περιστάσεων ἢ ἐν τε τῇ πόλει καὶ τῇ νήσῳ διακομὴ τῶν Ἑβραίων ἀνεδείχθη λυσιτελής, εὐλογον ἔκρινε νὰ συναινέσῃ εἰς τὰς αἰτήσεις δύο ἐκ Κερκύρας Ἑβραίων, πεμφθέντων ὑπὸ τῶν ἰδίων ὁμοθηρίων, καί, διακαῶς ἐπιποθοῦσα νὰ ζῶσιν οἱ Ἑβραῖοι ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς ἐν Κερκύρα ὑπὸ τὴν σκιά τῆς δουρικτῆς ἀρχῆς, ἐπεκύρωσεν αὐτοῖς πάντα τάρχαϊα προνόμια καὶ τὰς ἀτελείας, ὧν ἀπήλαυον, τουτέστι νὰ μὴ ἀναγκάζωνται ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε κυβερνητῶν καὶ ἀρχόντων νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰ δικαστήρια ἐν ἰσοαῖς ἡμέραις ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης· νὰ μὴ υποβάλλωνται εἰς συνεισφορὰς βαρυτέρας τῶν λοιπῶν πολιτῶν· νὰ μὴ ἐπιβαρύνωνται δι' ἐξαναγκαστικῶν δανείων, καὶ τέλος νὰ ὄσιν καθόλου ἰσοτελεῖς πρὸς τοὺς λοιποὺς κατοί-

κους τῆς πόλεως καὶ τῆς νήσου (14). Ἐκτὸς δὲ τοῦ Σέμου γινώσκουμεν καὶ ἄλλον ἐκ τῶν Ἑβραίων τῆς Κερκύρας, ὅστις ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς κοινότητος διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ρήτορος καὶ πρεσβευτοῦ. Γνωστοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15' αἰῶνος, βουλόμενον τὸ Συμβούλιον τῆς πόλεως καὶ τοῦ κοινῶν τῆς Κερκύρας νὰ τύχῃ παρὰ τῆς Βενετίας ἀτελειῶν τινων καὶ προνομίων, μὴ συμφερόντων ἰδίᾳ τοῖς Ἑβραίοις, ἐξέλεξε πρὸς σύνταξιν τῶν ἀναγκαιῶν προνομιακῶν ἄρθρων (Capitulorum) οὐ μόνον τοὺς ἐπιφανεῖς κύρ Ἰερώνυμον Καποδίστριαν, κύρ Ἀνδρέαν Παραμάναν, κύρ Τύρνον τὸν ἐκ Τόκων, κύρ Ἀντώνιον Λάμην καὶ κύρ Ἰωάννην Καρτάνον, ἀλλ' εἰς τὸ πείσμα τοῦ μισαλλοδόξου Μαρμαρά, καὶ τὸν κύρ Johama Maycha, Ἑβραῖον, ἔλκοντα ἴσως τὸ γένος ἐξ Ἰσπανίας, tutti cittadini de la dicta città, καὶ ἀπεφάσισε τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1515 ἵνα οὗτοι πάντες ἐλθῶσιν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ἐκκλησιολογίας Αὐθεντίας καὶ ἐκλιπαρήσωσιν αὐτὴν ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς αἰτήσεις τῆς πόλεως Κερκύρας (15).

Ὅτι δὲ τῆς Βενετίας ἡ πολιτεία ἰδίαν πρόνοιαν ἐλάμβανε περὶ τῶν ἐν Κερκύρα Ἑβραίων καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς προσεφέρετο, ἐναργῶς δηλοῦται ἐκ τε πολλῶν ἄλλων καὶ ἐκ τῆς ἐπομένης μάλιστα περιστάσεως. Μετὰ τὴν λαμπρὰν ἐν Ναυπάκτῳ νίκην τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν Τούρκων, συμβάσαν ἐν ἔτει 1571, θέλουσα ἡ Βενετικὴ πολιτεία νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἰδίαν εὐσεβείαν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν τῆς νίκης δοτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, οὐδὲν ἄλλο μέσον εὔρε μᾶλλον εὐπρόσδεκτον αὐτῷ εἰμὴ τὴν ἐκ παντὸς τοῦ Βενετικοῦ κράτους ἀποτομπὴν τῶν Ἑβραίων· εἰς τὴν ἄδικον ὅμως καὶ ἀπάνθρωπον ταύτην προγραφὴν δὲν συμπεριελήφθησαν καὶ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Κερκύρας. Ἡ ἀνωτέρω ὁμολογία τῆς Συγκλήτου τῆς Βενετίας, ὅτι τῶν Ἑβραίων ἡ κοινότης ἀπέβαινε ὠφέλιμος τῇ τε νήσῳ καὶ τῇ πόλει τῆς Κερκύρας, δὲν ἦτο σφαλῆρα. Δραστήριοι καὶ φιλόπονοι ὄντες ἐκ φύσεως οἱ πολλοὶ τῶν Ἑβραίων ὑπέβαλλον ἑαυτοὺς εἰς ἐργασίαν καὶ μετήρχοντο τέχνας βανυσοὺς μὲν καὶ ποταπάς, ἀλλὰ χρησιμωτάτας, ἃς οἱ λοιποὶ τῶν κατοίκων περιεφρόνουν. Οἱ ἐπιφανέστεροι δὲ αὐτῶν, εἰς τὴν ἐμπορίαν ἐπιδιδόμενοι, κατῳρθωσαν νὰ συγκεντρώσωσιν εἰς ἑαυτοὺς πάσας σχεδὸν τὰς ἐν τῇ νήσῳ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ οὕτως ἐκτήσαντο δύναμιν καὶ πλοῦτον οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, ὃν οὐχὶ σπανίως μετεχειρίζοντο ἐπ' ὠφελεία καὶ ἀγαθῷ τῆς πόλεως. Ἀρχομένου δὲ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος, βλέπομεν οὐχὶ ἄνευ ἀπορίας ὅτι Ἀνδρέας ὁ Σπάτας,

(12) J libri Commemoriali della republica di Venezia. Lib. VIII. 220-1386, ind. IX. Maggio 28 e. 118 (121) Τόμ. Γ'.

(13) Memorie appartenenti alla Storia Civile, Antica e Moderna dell' isola di Corfù σ. 259. Σωζεται ἐν χειρογράφῳ παρὰ τῷ κ. Ἀντωνίῳ Ροδόσταμῳ, πρώτῳ ἀρχαγγελοῦ τῆς Α. Μ., ἐγγόνῳ τοῦ ἱστορικοῦ.

(14) Stampa dell' Università κτλ. καὶ Lunzi, Condiz. pol. κτλ. σ. 456.

(15) Sathas, Mon. Hist. Hel. V. σ. 249.

Ἕλληνας Κωνσταντινουπολίτης, γέροντος ἰατροῦ ἐπὶ μισθῷ τοῦ κοινοῦ τῆς Κερκύρας, ἀντικατεστάθη ἐν τῷ ἐπιζήλω τούτῳ ὑπουργήματι ὑπὸ νεαροῦ ἰατροῦ Ἑβραίου, οὗ τὸ ὄνομα παρασιωπᾶται. Ἄλλ' ἡ Σύγκλητος τῆς Βενετίας, πρὸς ἣν ἀνηνέχθη ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ προσώπου, σκεψαμένη ὅτι indecens et impium est praeponere Judeum Christiano et juvenem imperitum medico seni pratico et perito. ἔκρινε δίκαιον ν' ἀποφασίσῃ τῇ 17 Ἰουλίου 1466, ὅτι ὁ εἰρημένος Σπάτας sit et esse debeat medicus Corfoy quem admodum priuserat, casso et amoto dicto Judeo (16).

Ὅπως οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν λυσιτελεῖς ἐν Κερκύρᾳ ἀποδεικνύεται ἐξ ἀναριθμήτου πλήθους ἐγγράφων μέχρις ἡμῶν περιελθόντων τῶν κατὰ καιροὺς Βενετῶν Προνοητῶν (Provveditori). Ὁσάκις τις ἐκ τούτων ἔμελλε νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς νήσου, οἱ Ἑβραῖοι ἔσπευδον νὰ λάθωσι παρ' αὐτῶν ἐγγράφους μαρτυρίας ἀσαλεύτου πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν Βενετικὴν πολιτείαν, ἵνα ἔχωσιν αὐτὰς ὡς τυστάσεις πρὸς τοὺς νέους πεμπομένους Προνοητάς. Ἄν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τοιαῦτα πιστοποιητικά, οἱ Ἑβραῖοι διετέλεσαν ἐν Κερκύρᾳ πιστότατοι καὶ λίαν ἀφοσιωμένοι ὑπήκοοι, ὠφελήσαντες παντοιοτρόπως τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα ἐν καιρῷ ἐνδείας καὶ κινδύνου διὰ τε συνεισφορῶν καὶ δανείων μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων, καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς. Ἐν ἔτει 1431 ἔχουσα ἡ Αὐθεντία τῆς Βενετίας ἀπαραίτητον ἀνάγκην χρημάτων, ἀλλὰ κρίνασα εὐλόγον νὰ μὴ δαπανήσῃ ἐκ τοῦ βαλαντίου τῶν ἰδίων αὐτῆς πολιτῶν, ἀπετάθη διὰ τοῦ Προνοητοῦ πρὸς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ Ἑβραίους καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν τοισχιλία δουκάτα δάνεια, σκεψαμένη ὅτι δίκαιον ἦτο νὰ ἔχωσιν οἱ Ἑβραῖοι τὰ κακά, ὅπως ἀπολαύωσι καὶ τῶν ἀγαθῶν (17). Ἐν ἔτει 1586 ὁ τῆς Κερκύρας Βασιλεὺς Ἰερώνυμος Καπέλλος πιστοποιεῖ ὅτι οἱ σύνδικοι τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητος ἔδειξαν μεγίστην προθυμίαν ἐν τῇ γενομένῃ συνεισφορᾷ πρὸς κατασκευὴν τῶν δύο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κατασκευασθεισῶν δεξαμενῶν. Ἐξ ἴσου δ' ἐφάνησαν πρόθυμοι ἐν τε τῇ κατασκευῇ τῶν νέων καὶ ἐν τῇ ἐπανορθώσει τῶν ἀρχαίων τειχῶν, καὶ ἐν ἄλλαις παντοίαις ἀνάγκαις. Ἐπὶ τοῦ μακροῦ καὶ διὰ τοὺς χριστιανοὺς ὀλεθροῦ πολέμου τῆς Κρήτης οἱ Ἑβραῖοι ἐλευθερίως ἐχορήγουν πάντα τὰ ἐπιτήδεια πρὸς γρήσιν καὶ ἀνακούφισιν τῶν εἰς Κέρκυραν μετακομιζομένων τοκαματιῶν, καὶ ἴσον ζῆλον ἔδειξαν κατὰ τὸν ἐν Πελοποννήσῳ πόλεμον. Κατὰ δὲ τὴν γενομένην ἐν ἔτει 1716 περιβόητον πολιορκίαν τῆς Κερκύρας τοσοῦ-

τον ἀνδρείως καὶ εὐτόλμως ἠγωνίσθησαν πρὸς τοὺς κοινούς πολεμίους, εἰς τοσοῦτους κινδύνους ἐξετέθησαν πρὸς κοινὴν ὑπεράσπισιν, μὴ φειδόμενοι τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας καὶ τῶν τέκνων, ὥστε ὁ περικλητὸς στρατάρχης τῆς Βενετίας κόμης Σχυλεμβούργιος, ὁ σώσας τὴν Κέρκυραν ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ τῆς δουλείας κινδύνου καὶ τιμηθεὶς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Βενετίας δι' ἀνδριάντος, ἔτι φαινόμενος ἐν τῇ πλατεῖᾳ τῆς Κερκύρας, ἐξέδωκεν ὑπὲρ τῶν Ἑβραίων δύο τιμητικὰ ἐγγράφα, ἐν οἷς ἐκθειάζει τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καθόλου, καὶ ἰδιαιτέρως ἐπαινεῖ τὸν Μορδοχαῖ Μόρδον Μαυρογέννην, ὅστις ὑπεριδὼν πάντα κίνδυνον ἠρίστευσε πάντων τῶν λοιπῶν Ἑβραίων. Τὰ γενναῖα τῶν Ἑβραίων κατορθώματα, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένης Κερκύρας, ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Σχυλεμβουργίου, συνταγματάρχου Δημοτηρίου Στρατηγοῦ, Κερκυραίου, ὅστις ἐν τῇ τῆς πολιορκίας ἐκθέσει, ἣν ἀπηθύνη πρὸς τὸν Πέτρον Γαζζώνην, Συγκλητικὸν καὶ ἱστοριογράφον τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, βεβαιῶν ὅτι ἐκ τῶν κατοικῶν Κερκύρας οἱ Ἑβραῖοι παρέσχον ἐν τῇ πολιορκίᾳ τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας (18). Ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑβραίων κατοικῶν τῆς νήσου ἦτο ἀρκούντως, ὡς ἐρέθη, πολυάριθμος ἕως ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀνδραγαθῶν· ἀλλ' οὗτος ἠξίησεν ἔτι μᾶλλον ἕνεκα δύο φοβερῶν ἀλλαγῶν γενομένων κατὰ τῶν ἡμοθησῶν αὐτῶν καταδιώξεων. Ὅτε Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ἰσαβέλλα ἐξέδωκαν ἐν ἔτει 1493 τὸ ἀξιωμαθὲν θεσπισμα, δι' οὗ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἰσπανίας ἀνηλεῶς προεγράφοντο καὶ ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγωσι πρὸς σωτηρίαν εἰς ξένας χώρας, οὐκ ὀλίγοι μετώκισαν εἰς Κέρκυραν ἰσπανικαὶ οἰκογένειαί, αἵτινες καὶ εὐημέρησαν ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν πατρίδι καὶ διετήρησαν μέχρις ἐσχάτων τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐθνικὴν διάλεκτον. Ἀλλὰ μεθ' ἡμῖσαιν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἦλθεν ἐκ τῆς γείτονος Ἀπουλίας ἀποικία Ἑβραίων ἀσυγκρίτῳ λόγῳ πολυανθρωποτέρα, ἣτις τοσοῦσον ἐπέδοσαν ἐφ' οὗς εἶρεν ἐν τῇ νήσῳ προγενεστέρους Ἑβραίους, ὥστε καὶ τῆς Ἀπουλίας τὴν γλῶσσαν εἰς αὐτοὺς ἐπέβαλεν, ἣν λαλοῦσι μέχρι τοῦ νῦν, ἀναμιγνύοντες καὶ λέξεις ἑλληνικὰς καὶ ἀποτελοῦντες οὕτω νόθον τι ἐξάμβλωμα γλώσσης, δύστηνον καὶ ἀκατάληπτον ἐξ ἴσου πρὸς τε τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἑβραῖοι οὗτοι ἦλθον ἐκ τῆς Ἀπουλίας ἐν ᾧ γρόνῳ ἦογε τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀντιβασιλέως Δὸν Πέτρος ὁ ἐκ Τολέδου. Ὁ ἄρχων οὗτος, ἀκούων πλεῖστα κατὰ τῶν Ἑβραίων παράπονα διὰ τὴν ἐπιτηθευομένην ὑπ' αὐτῶν τοκογλυφίαν, ἔκρινε εὐλόγον νὰ πληροσφορήσῃ περὶ

(16) Sathas, Mon. Hist. Hel. V. σ. 221

(17) Sathas, Mon. Hist. Hell. Γ' σ. 409.

(18) Giornale di Legislazione, Giurisprudenza. Letteratura κτλ. Corfù 1846. Β' σ. 86.

τούτου τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ καὶ ἔλαβε τὴν ἐπιταγὴν νὰ ἐξώσῃ τοὺς Ἑβραίους παραχόρημα ἐκ τοῦ βασιλείου (19). Τούτου ἕνεκα μέγα πλῆθος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κατέφυγεν ἐν ἔτει 1540 εἰς Κέοκυραν, ὅπου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν πρῶν φυγαδευθέντων Ἰσπανῶν ἔκτισαν συναγωγὴν, ἣτις πρὸς διάκρισιν τῆς ἀρχαιοτέρας ἑλληνικῆς ὀνομάζεται εἰσέτι ἀπουλική καὶ ἰσπανική καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογεῖται ἡεῖς Ἰταλὸς καὶ Ἑλληνας διαίσεις τῶν Ἑβραίων τῆς Κεοκύρας.

Ἡ διοργάνωσις τῆς κοινότητος αὐτῶν ἐγένετο κατὰ μίμησιν τῶν Χριστιανῶν, διότι ἐκάστη συναγωγὴ εἶχε δύο συνδίκους (Menunim), δύο ἐπόπτας καὶ δύο ἐπιτρόπους (Parnassim). ἀπετέλει δὲ ἴδιον σῶμα καὶ εἶχε ἰδιαιτέρον συμβούλιον, ὅπερ συνεκαλεῖτο πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἰδίων ὑποθέσεων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν συνδίκων-κοινοῦν δὲ πραγμάτων προκειμένων τὰ συμβούλια ἠνοῦντο καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνεσκέπτοντο. Οἱ σύνδικοι, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν φρατόρων τῶν συναγωγῶν, οὗς ἐπὶ τούτῳ συνεκάλει κατ' ἔτος ὁ Βενετὸς Προνοητὴς εἰς τὰ ἐν τῷ φουρούῳ μέγαρον αὐτοῦ, ἐφρόντιζον περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἡσυχίας, συνδιήλλαττον τοὺς διαφορομένους καὶ εἶχον ἀγορανομικὰ καθήκοντα. Ὁφείλον δὲ πρὸς τούτοις νὰ παρευρίσκωνται ἐν πάσαις ταῖς δημοσίαις τελεταῖς φοροῦντες στολὴν ὁμοίαν τῇ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν συνδίκων, ἀλλ' ἐξ ἑρίου καὶ οὐχὶ ἐκ μετάξης ὡς ἡ ἐκείνων, προσέτι δὲ ἄοπλοι καὶ μετὰ βραχείας φανάκης, διότι τὸ ξίφος καὶ ἡ μακρὰ φανάκη ὑπὸ μόνων τῶν χριστιανῶν ἐφοροῦντο.

Ἔπεται τὸ τέλος

I. A. ΡΩΜΑΝΟΣ

Σ' ΕΝΑ ΟΡΦΑΝΟ

Μὴ κλαῖς, παιδί· τ' ὀλόχρυσο κεφάλι
Μὴ γέρονς ὡσάν ῥόδο μαραμένο·
Μὴν ἀκουμβῆς 'ς τὴ μητρικὴ σου ἀγκάλῃ
Ζητῶντας τὸν πατέρα λυπημένο.

Ἄκου ἡ καρδιὰ τῆς μάννας σου πῶς πάλλει.
Ποῦ 'ς τὸ στῆθος δὲ κλεῖ τ' ἀγαπημένο.
Καὶ τὸ πρόσωπο γέρονι ἀγάλι γάλι
Γιὰ νὰ κρῖνῃ τὸ βάλξιμα τὸ κλαῦμένο.
Γύρισε ἐδῶ τὸ δακρυμένο μάτι,
Νὰ ἰδῆς σ' αὐτὴ τὴ σφαῖρα ποῦ εὐωδιάζει
Ἀπελπισιὰ παντοῦ καὶ μαῦρον ἀπάτη·

Κύτταξε πόσοι δύστυχοι ἐδῶ ζοῦμε !
Μιά μάννα, ὠραῖο παιδί, μᾶς ἀγκαλιάζει,
Κ' ἕνα πατέρα ἀνώφελα ζητοῦμε.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΑΙ ΤΑΥΡΟΜΑΧΙΑΙ

Ταυρομάχος

Ἡ Δευτέρα, συνήθως ἡμέρα τῶν ταυρομαχιῶν, *dia de toros* εἶνε ἡμέρα σχολῆς· οὐδεὶς ἐργάζεται κατ' αὐτήν, ἡ πόλις δὲ ὀλόκληρος εἶνε ἀνάστατος· ὅσοι δὲν ἐφωδιάστησαν εἰσέτι με εἰσιτήρια, σπεύδουσιν εἰς τὴν ὀδὸν, ἔνθα κείται τὸ γραφεῖον τῶν εἰσιτηρίων, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εἴρωσι θέσιν τινα κενήν.

Ἄθροον τὸ πλῆθος μεταβαίνει εἰς τὸ θέατρον.

Ἴδου τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐφίππου ἐθνοφυλακῆς, τὸ ὅποιον προχωρεῖ μετὰ τοὺς σαλπικτάς ἐπὶ κεφαλῆς διὰ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν κονίστραν, οὐδεὶς δὲ θὰ ἐπειθετο δι' οἰσθητότε λόγον νὰ χάσῃ τὸ θέαμα τῆς ἐκκενώσεως τῆς κονίστρας καὶ τῆς κατεσπυσμένης φυγῆς τοῦ ἀλγωναζιῆ, ἀφοῦ ρίψῃ πρὸς τὸν θεράποντα τὴν κλεῖδα τοῦ *toril*, τοῦ ἔρκου· δηλαδὴ, ἔνθα εἰσὶν ἔγκλειστοι οἱ κερασφόροι μονομάχοι. Τὸ *toril* κείται ἀντικρὺ τοῦ *matadero*, ὅπου ἐκδέρονται τὰ φονευόμενα ζῶα. Οἱ ταῦροι ἄγονται τὴν προτεραιάν διὰ νυκτὸς εἰς λειμῶνα κείμενον ἐγγὺς τῆς Μαδρίτης καὶ καλούμενον *el arroyo*, ὅν ἐπισκέπτονται κατὰ προτίμησιν οἱ ἔραστοι τῆς ταυρομαχίας. Ἄλλ' ὁ περίπατος οὗτος δὲν εἶνε ὅλως κίνδυνος, διότι οἱ ταῦροι βόσκουσιν ἐκεῖ ἐλεύθεροι καὶ οἱ φύλακές των μετὰ κόπου δύνανται νὰ ἐπαγρυπνώσιν ἐπ' αὐτῶν. Κατόπιν τοὺς ὀδηγοῦσιν ἐντὸς τοῦ σταύλου τοῦ ἀμφιθεάτρου διὰ μέσου γηραιῶν βοῶν ἐκγεγυμνασμένων εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἐπίτηδες ἀναμιγνυομένων εἰς τὴν ἀτίθασσον ἀγέλην.

Ἡ *plata* δὲ *Toros* (πλατεῖα τῶν Ταύρων), κείται ἐντὸς τῆς πύλης τῆς Ἀλκάλας πρὸς ἀριστεράν, ἀποτελεῖ δὲ τεράστιον περίβολον, οὗ τὰ τεῖχη εἶνε κεχρισμένα δι' ἀσθέτου. Ἐπειδὴ πάντες ἔχουσι προμηθευθῆ ἐκ τῶν προτέρων τὰ εἰσιτήρια, ἡ εἴσοδος ἐνεργεῖται ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀταξίας. Καθεὶς ἀναρριχάται εἰς τὴν θέσιν του καὶ κάθηται εἰς τὸ ἠριθμημένον θρανίον του.